

Sözcükte Anlam

Bir sözcüğün cümlede kazandığı **gerçek, mecaz, yan ve terim** anlamını ve sözcükler arasındaki **eş anlam, zıt anlam, eş seslilik** ilişkilerini inceleriz.

1 Gerçek ve Mecaz Anlam

- Gerçek anlam: sözlükteki ilk, asıl anlam.
- Mecaz anlam: gerçek anlamla bağ tamamen kopar.
- Ağır çanta: gerçek; ağır söz: mecaz.
- Soğuk tavır, tatlı dil: günlük mecazlar.

2 Yan ve Terim Anlam

- Yan anlam: bağ sürer, somut benzerlik vardır.
- Masanın ayağı, dağın eteği: yan anlam.
- Terim: bir bilim ya da sanat alanına özgüdür.
- Dik açı (matematik), hücre (fen): terim.

3 Yan mı, Mecaz mı?

- Sor: Gerçek anlamla bağ sürüyor mu?
- Şekil, konum, görev benzerliği varsa yan anlam.
- Anlam duyguya, tavra taşındıysa mecaz.
- Gerçek anlamı koy; cümle saçmalıyorsa mecaz.

4 Anlam İlişkileri

- Eş anlam: siyah – kara, yanıt – cevap.
- Zıt anlam: uzun – kısa, genç – yaşlı.
- Eş sesli: yüz (organ) – yüz (sayı).
- Gelmek – gelmemek zıt anlam değil, olumsuzluk.

5 Deyimler

- Kalıplaşmış, özel anlamlı söz gruplarıdır.
- Etekleri zil çalmak: çok sevinmek.
- Sözcükleri çoğunlukla mecazdır.
- Anlam kalıbın bütününden çıkar.

“Kök” sözcüğüyle dört anlam türü

Anlam türü	Örnek cümle	İpucu
Gerçek	Ağacın kökü toprağa uzanmış.	Bitkinin toprak altı bölümü
Yan	Dişinin kökü iltihaplanmış.	Konum benzerliği sürer
Mecaz	Kötülüğün kökünü kazıyalım.	Kaynak, sebep; bağ kopar
Terim	“Gözlük” sözcüğünün kökü “göz”dür.	Dil bilgisi terimi

ÇÖZÜMLÜ ÖRNEKLER

Sözcükte Anlam: adım adım 5 örnek

ÖRNEK 1 YAN ANLAM

"Toplu işçinin başı kırılmıştı." cümlesinde "baş" hangi anlamdadır?

- 1 Gerçek anlam: vücudun en üst bölümü.
- 2 İşçinin başı da en üstte ve yuvarlaktır.
- 3 Şekil ve konum benzerliği sürüyor.

Cevap: Yan anlam

ÖRNEK 2 MECAZ ANLAM

"Bu proje, ekibin omuzlarında yükseliyordu." cümlesinde "omuz" hangi anlamdadır?

- 1 Gerçek anlam: boyun ile kol arasındaki bölüm.
- 2 Proje gerçekten omuzda taşınmaz.
- 3 Sorumluluk anlamı kazanmış, bağ kopmuş.

Cevap: Mecaz anlam

ÖRNEK 3 EŞ SESLİ SÖZCÜK

Hangisinde "yüz" farklı anlamdadır? A) Yüzünü yıkadı. B) Yüzü kızardı. C) Yüz kişi geldi. D) Yüzü güldü.

- 1 A, B, D'de "yüz" organ anlamındadır.
- 2 C'de "yüz" bir sayıdır.
- 3 İki anlam arasında bağ yok: eş sesli.

Cevap: C

ÖRNEK 4 EŞ ANLAM

"Sorunun yanıtını bulunca cevap kâğıdına yazdı." cümlesindeki eş anlamlı sözcükler hangileridir?

- 1 Anlamı aynı, yazılışı farklı sözcük ara.
- 2 "Yanıt" ile "cevap" aynı anlamı taşır.
- 3 Yer değiştirince anlam bozulmaz.

Cevap: yanıt – cevap

ÖRNEK 5 TERİM ANLAM

"Dik açı 90 derecedir." cümlesinde "açı" hangi anlamdadır?

- 1 Cümle matematik alanına aittir.
- 2 "Açı" burada bir geometri kavramıdır.
- 3 Benzetme yok, alana özgü tanım var.

Cevap: Terim anlam

MİNİ TEST

Sözcükte Anlam: 10 soruda kendini dene

Ad Soyad:

Tarih:

Doğru / Yanlış:

1. "Soğuk tavırları herkesi uzaklaştırdı." cümlesinde "soğuk" hangi anlamdadır?

- A) Gerçek anlam B) Mecaz anlam
C) Yan anlam D) Terim anlam

2. "Buzdolabından çıkan su çok soğuktu." cümlesinde "soğuk" hangi anlamdadır?

- A) Gerçek anlam B) Mecaz anlam
C) Yan anlam D) Terim anlam

3. "Hücre, canlının en küçük yapı birimidir." cümlesinde "hücre" hangi anlamdadır?

- A) Gerçek anlam B) Mecaz anlam
C) Yan anlam D) Terim anlam

4. "Şişenin boğazı kırılmış." cümlesinde "boğaz" hangi anlamdadır?

- A) Gerçek anlam B) Mecaz anlam
C) Yan anlam D) Terim anlam

5. Hangisi eş anlamlı bir çift değildir?

- A) ak – beyaz B) yanıt – cevap
C) erken – geç D) hekim – doktor

6. Hangi cümlede zıt anlamlı sözcükler birlikte kullanılmıştır?

- A) Uzun ve kısa yolları karşılaştırdı.
B) Temiz ve pak giyinmişti.
C) Az ve öz konuştu.
D) Güzel ve hoş bir gündü.

7. Hangi cümlede "yaz" sözcüğü diğerlerinden farklı anlamdadır?

- A) Bu yaz tatile gideceğiz.
B) Yaz ayları sıcak geçti.
C) Adını deftere yaz.
D) Yaz yağmuru birden bastırdı.

8. Hangi cümlede "dal" sözcüğü diğerlerinden farklı anlamdadır?

- A) Kuş dala kondu. B) Havuza dal ve çık.
C) Rüzgâr dalı kırdı. D) Dalda elmalar olgunlaştı.

9. Hangi cümlede "etek" yan anlamda kullanılmıştır?

- A) Köy, dağın eteğine kurulmuş.
B) Annem eteğimi ütüledi.
C) Yeni eteğini giydi.
D) Eteği yere değiyordu.

10. Hangi cümlede "tatlı" sözcüğü mecaz anlamdadır?

- A) Bu elma çok tatlı.
B) Tatlıyı fırından çıkardı.
C) Çay şekerli ve tatlıydı.
D) Bize tatlı bir sesle seslendi.

Cevap anahtarı

1. B · Tavrın sıcaklığı ölçülmez; bağ koptuğu için mecazdır.
3. D · Fen bilimlerine özgü bir kavramdır; terim anlamdır.
5. C · "Erken – geç" zıt anlamlıdır, diğerleri eş anlamlıdır.
7. C · C'de "yaz" yazmak eylemidir; diğerlerinde mevsimdir.
9. A · Dağın alt kısmı giysinin eteğine konumca benzer.

2. A · Suyun sıcaklığının düşük olduğunu anlatır; gerçek anlamdır.
4. C · Şişenin dar üst kısmı boğaza benzer; yan anlamdır.
6. A · "Uzun" ile "kısa" anlamca birbirinin karşıtıdır.
8. B · B'de "dal" suya dalmaktır; diğerlerinde ağaç dalıdır.
10. D · Sesin tadı olmaz; "tatlı" burada hoş anlamında mecazdır.

Konunun tam anlatımı ve daha fazla soru:

tahtaapp.com/blog/dersler/8-sinif-turkce-sozcukte-anlam-konu-anlatimi